

NATURA

Maandblad der Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Redacteur: J. Daams, Jac. Oppenheimstraat 22, Eindhoven

Leden-Administrateur: Dr Joh. H. van Burkom, Jachtlaan 134, Apeldoorn

Penningmeester: F. Ruinen, Velperweg 145 G, Arnhem, Giro No. 103855

Abonnementprijs voor niet-leden f 5.— per jaar.

Een merkwaardig samentreffen (stelklut en lachstern)

door Dies Vleugel, Den Haag

Naar bekend, vond in 1949 in Nederland opnieuw een stelkluteninvasie plaats. Wij hadden het voorrecht deze invasie van nabij mee te maken en in aansluiting hierop hebben wij getracht zoveel mogelijk over deze illustere vogel te weten te komen. In DLN hebben wij uitvoerig uiteengezet, wat wij vermoedelijk als hoofdoorzaak van de telkens optredende stelkluteninvasies mogen beschouwen. Het bleek, dat er in 1949 een **abnormaal warm voorjaar** was geweest.

Omdat nu bij verscheidene Amerikaanse zówel als Europese soorten is aangetoond, dat warme, zonnige voorjaarsdagen de trek krachtig stimuleren en doen toenemen, hebben wij aan een dergelijke stimulerende invloed op de stelkluten gedacht, die hun trek bespoedigde en verlengde. Deze vogels zouden dan tengevolge van de overmatige zonnearmte in zoele voorjaarsperioden een versterkt trekinstinct krijgen, noordwaarts gaan tot dit instinct zo ver is uitgewerkt, dat een ander instinct in casu broedinstinct gaat „bovendrijven”. Andere niet broedende dieren (eenjarige?) trekken mee en blijven in het Noorden pleisteren en rond hangen. Op deze manier worden gedurende de gehele zomer op talrijke plaatsen niet broedende stelkluten gezien, zoals ook weer in 1949 herhaaldelijk, bv. tijdens een NNV-excursie vanuit het Pinksterkamp op Schouwen, is gebeurd.

Als we de vogelliteratuur nu nagaan, blijkt dat ook de andere invasies, t.w. die van 1931, 1935, 1939, 1944 en 1945 vooraf werden gegaan door lentes, speciaal Aprilmaanden, met een boven normaal liggende temperatuur en zeer veel zonneschijn.

In 1950 verschenen opnieuw enkele paren stelkluten in ons land, die tot broeden kwamen ook. Bij Amsterdam werden o.a. overzomerende exemplaren gezien, een buitenkansje voor de vele vogelliefhebbers daar. Maar tot in de Noordelijke provincies toe werden er weer waargenomen.

Nu was het voorjaar van 1950 slechts in enkele decaden een weinig te warm. Het blijkt dus, dat een zekere gewoontevorming er zeer toe meewerkt, dat stelkluten de voorjarige broedomgeving opnieuw bezoeken. Vandaar dat er nu tot tweemaal toe stelkluten in opeenvolgende jaren tot broeden kwamen, nl. 1944/45 en 1949/50. Ook het broedgeval van 1931 werd mogelijk door een dito in 1932 gevolgd, maar absolute zekerheid hebben we niet,

om welke reden we dit jaar liever niet vermelden onder de steltklutenjaren. Het is wel bijzonder treffend, dat zowel in 1949 als in 1950 eveneens lachsterns ten onzent tot broeden kwamen, nl. in beide jaren drie paartjes op onze vogelvrijplaats De Beer. We hebben de moeite genomen, nu ook eens na te gaan, of er misschien nog andere samenvallende broedjaren van steltkluut en lachstern waren en ziet, het klopte als een bus. Ook in 1931 (het eerste lachsternbroedgeval, dus gelijktijdig met de steltkluut voor het eerst bij ons broedend!) en in 1944 en 1945 werden er broedende lachsterns bij ons gevonden. Het voornaamste steltklutenjaar 1935 leverde geen lachsterns op. Wanneer we nu evenwel het warme voorjaar ook als de oorzaak zien van het optreden van lachsterns, past juist het uitzonderingsjaar 1935 wel heel mooi in ons betoog. Want 1935 had het warme lenteweer al in Maart, zodat de steltkluten zeer vroeg verschenen. De lachsterns trekken later en konden er dus niet door beïnvloed worden. In het andere uitzonderingsjaar, 1939, trad het warme weer al in de eerste Aprilhelft op, zodat ook hier zeer aannemelijk is, dat de uitzondering de regel bevestigde. Dus wel een steltklutenpaar broedend (op Schouwen), maar geen lachsterns.

Weliswaar is er een grote moeilijkheid, wanneer wij ook de broedgevallen van de lachsterns willen verklaren uit gestimuleerde en verlengde trekdrift. Voor zover wij weten, broedt de lachstern in Frankrijk alleen in de Camargue. Het lijkt al heel onwaarschijnlijk, dat de lachsterns helemaal uit dit gebied naar het Noorden zouden optrekken. De steltkluten immers broeden heel wat Noordelijker in Frankrijk vrij regelmatig, o.a. in Dombes, vlak ten Zuiden van de Loire, en komen reeds lange jaren telkens meer naar het Noorden. Om deze redenen is tot dusverre steeds aangenomen, dat de bij ons voorkomende lachsterns uit de kolonies in Denemarken afkomstig waren. Ze zouden dan op hun trek blijven hangen. Nu wijzen weliswaar de meeste ringgegevens op een trek der Deense broedvogels over land naar het Zuiden, dwars door Europa. Maar in de laatste jaren worden steeds meer trekkende lachsterns aan onze kusten waargenomen en dat terwijl de Deense populatie juist achteruitgaat!

Het lijkt dan ook het verstandigst om er maar aan vast te houden, dat onze lachsterns inderdaad uit Denemarken afkomstig zijn, al is er geen zekerheid. Maar nu het merkwaardige samentreffen! Als de trekdrift gestimuleerd werd, zouden de lachsterns juist Noordelijker moeten trekken!

Wij moeten dus uit een andere vaatje tappen. Een andere redenering brengt ons toch waar we wezen willen. Het is namelijk niet zo, dat alleen de trekdrift door warme perioden wordt aangezet. Ook het voortplantingsinstinct ondervindt daarvan een sterke invloed. Het hangt nu maar van verschillende (ons onbekende) interne factoren af, welk instinct het meest gestimuleerd wordt. Het is bekend, dat diverse sterna's al tot voortplantingshandelingen komen, bv. baltsen, kuiltje draaien en zelfs copuleren aan kusten, ver van broedplaatsen verwijderd.

Wat heeft nu dus waarschijnlijk plaats gehad? Wel, in de betreffende jaren is door warm weer het voortplantingsinstinct zodanig gestimuleerd, dat de lachsterns zich eenvoudig een paar honderd kilometer ten Zuiden van hun gewone domicilie hebben gevestigd.

De verleiding is groot, om nu op dezelfde manier ook andere broedgevallen van zeldzame vogels te gaan beschouwen. Hier is stellig nog wel wat uit te halen. Wij zullen dit niet doen. Maar we kunnen het niet laten, het jaar

1949, dat ons nog zo vers in het geheugen ligt, onder de loupe te nemen. Waren er dit jaar meer zeldzame broedgevallen? Ja, inderdaad.

Wij laten het aan onze lezers over, nu eens aan de hand van onze vogelboeken uit te puzzlen, of mogelijk één der twee oorzaken, dus versterkte trek- of broeddrift, de volgende broedgevallen van zeldzame vogels kan hebben teweeggebracht:

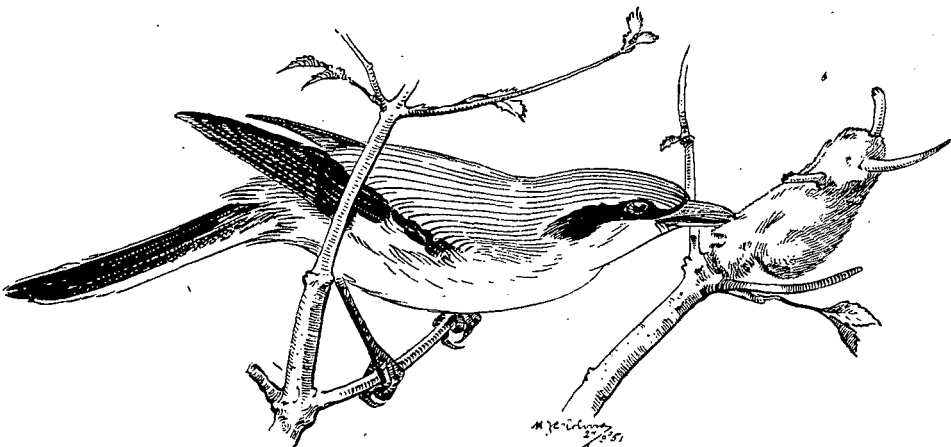
In Friesland broedde een paar knobbelzwanen. Op Terschelling nestelde een paar bonte kraaien. 'Op een „tweede Waddeneiland” broedde de blauwe kiekendief (op een ander Waddeneiland broedt hij al langer). De zeer zeldzame slechtvalk had een nest op de Veluwe. In het Oosten van ons land 'n broedend vuurgoudhaantje. Terschelling herbergde 'n broedpaar van de kleine bonte strandloper. Mogelijk nestelende oeverlopers in het gebied der grote rivieren. Vermoedelijk twee paar broedende hoppen in het Westen des lands (benevens een zeker broedgeval vlak over de grens te Knocke). Voor het overige werden andere zeldzaamheden zwervend aangetroffen, o.a. de Zuidelijke soort, de Bijeneter (die in 1948, een ander jaar met warme lente op Bornholm in twee paar tot broeden kwam!).

Genoeg over deze interessante zaak. Wij mogen uiterst nieuwsgierig zijn, welke verrassingen volgende te warme lentes ons nog brengen!

Op voorjaarswandeling met de afdeling Nijmegen

Met tekeningen van de schrijver

Al meenden we aanvankelijk dat je eigenlijk alleen door de kalender te weten kon komen, dat het voorjaar zijn intree gedaan had, de ervaringen op onze wandeling op de tweede Paasdag door de bossen van de Ulenpas en in Keppels omgeving, hebben ons wel anders geleerd. Anemonen, speenkruid en slanke sleutelbloem bloeiden reeds, al was het dan nog niet volop. Aronskelken hadden hun bladeren ontplooid alsof het nooit winter was geweest. De koolmees gaf ongekende nummers uit zijn onuitputtelijk repertoire, om de beste vogelkenners als het ware op de proef te stellen. De glanskop speelde om de lage twijgen of kreeg boomkruiperallures door tegen een stam te gaan zitten. Wel liet hij ons eerst twijfelen aan zijn identiteit

Klapekster met op doorns geprikte muis